

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В ГАЛУЗІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Постановка проблеми. Реформування економіки України та орієнтація на пріоритети світових розвинених економічних систем зумовлює необхідність забезпечення оптимізації функціонування податкової системи як ланки безпосереднього регулювання господарської діяльності в нашій країні.

У більшості країн податки є ефективним інструментом державної політики відносно життєдіяльності суспільства: перерозподілу валового внутрішнього продукту в територіальному, галузевому аспектах; розміщення ресурсів і забезпечення суспільним добробутом всіх верств населення; заохочення бізнесу, ділової та інвестиційної активності; мотивації до праці, підтримання рівня зайнятості, стабілізації ринкової кон'юнктури тощо.

Податкова система у кожній країні є однією зі стрижневих основ економічної системи, яка, з одного боку, забезпечує фінансову базу держави, а з іншого – головним знаряддям реалізації її економічної доктрини. При цьому формування дохідної частини бюджету є важливим видом діяльності держави, податки виступають не тільки головним джерелом формування державного бюджету, але й важливим джерелом радикальних змін, виконуючи роль фінансового регулятора виробництва та важливого засобу забезпечення соціальної сфери.

Подальший розвиток України як соціально-орієнтованої правової держави націленої на інтеграцію у європейське товариство визначатиметься рівнем розвитку усіх державних інститутів, зокрема й податкової системи. Отже, податкова система потребує приведення у відповідність з пріоритетами державної політики соціально-економічного розвитку, забезпечення достатнього обсягу сукупних податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів на основі проведення збалансованої бюджетної політики. З огляду на це, важливим є реформування і подальше вдосконалення механізму оподаткування доходів від підприємницької діяльності фізичних осіб та напрямів податкової політики у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Свідоме використання податків як інструменту регулювання соціально-економічних процесів у досягненні визначених цілей формує податкову політику держави. Оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності, а в свою чергу, спрощена система оподатку-

вання, стала об'єктом досліджень багатьох науковців: В. Андрущенко, О. Василика, В. Вишневецького, А. Крисоватого, В. Гейця, А. Даниленка, О. Данілова, Т. Єфименко, В. Загорського, Ю. Іванова, О. Кириленко, І. Лютого, І. Луніна, П. Мельника, Ц. Огня, А. Поддєрьогіна, А. Соколовського, В. Суторміна, В. Федосова, С. Юрія. Вони дослідили проблеми сучасної податкової системи в цілому, а також податкової політики в галузі оподаткування доходів фізичних осіб.

Невирішені проблеми. Проте малодослідженіми залишилися проблемні питання обґрунтування напрямів реформування механізму оподаткування доходів від підприємницької діяльності фізичних осіб та прогнозування впливу спрощеної системи оподаткування на економічні та соціальні процеси країни.

Мета дослідження – визначення напрямів формування збалансованої податкової політики, оскільки вона може і гальмувати, перешкоджати розвитку підприємницької діяльності фізичних осіб в державі, так і навпаки – допомагати, бути важливим стимулом детинізації сфери суб'єктів підприємницької діяльності.

Основні результати дослідження. Жорстка податкова політика, що зберігається в українській економіці сьогодні та зберігатиметься, у разі поступового здійснення податкової реформи, тривалий час, суттєво посилює відповідальність держави за використання вилучених до бюджету ресурсів у спосіб, який максимально стимулюватиме економічний розвиток та інвестиційні процеси. Отже, податкова реформа має здійснюватися у жорсткій ув'язці з підвищенням ефективності бюджетної політики. Політика пристосування бюджету під обсяги виробництва і доходів, що знижуються, безперспективна. За роки ринкових перетворень в Україні значно скоротилися державні витрати на фінансування закладів науки, культури, соціальної сфери. Тому подальше зниження сукупних видатків є неприпустимим, оскільки спричиняє і стратегічне відставання українського суспільства від прогресу світової цивілізації, і наростання соціальної напруженості, зневіру в ринкових реформах та державній незалежності України. Існує певний оптимум розміру бюджету, що визначає його ефективність як макро-економічного регулятора, нижче якого фіскалізація бюджетної політики неминуча.

Для розвитку підприємницького сектора найваж-

ливішу роль відіграє якість бізнес-середовища, сприятливість якого залежить від дій держави у забезпеченні інституційної інфраструктури, що відповідає стандартам ринкової економіки. Одне із чільних місць серед інституційного забезпечення розвитку підприємництва в системі державного регулювання посідає податкова політика, яка потребує визначення принципів її реалізації. Серед них слід виділити такі:

– адекватність. Податкова політика має бути адекватною наявним умовам економічного розвитку країни та мати наукове обґрунтування шляхів її реалізації на підставі наукових теоретичних концепцій і практичного вітчизняного й зарубіжного досвіду в цій сфері;

– послідовність. Політика сприяння розвитку економіки взагалі та підприємницького сектора зокрема повинна мати і довгострокові стратегічні пріоритети та цілі, і тактичні завдання, бути комплексною та незалежною від політичних непорозумінь та катаклізмів, особливо внутрішньодержавних;

– справедливність. Заходи податкової політики в трансформаційний період не можуть бути однаковими для усіх суб'єктів підприємництва як через особливості періоду, так і через особливості функціонування зазначених суб'єктів;

– передбачуваність. Часті зміни в законодавстві, особливо податковому, не створюють сприятливий підприємницький та інвестиційний клімат взагалі та умови для довгострокового планування та прогнозування підприємницької діяльності зокрема;

– результативність. Ефективність проведення податкової політики передусім має проявлятися на кількісних та якісних показниках стану економіки.

Сучасна податкова політика та її стимулююча направленість повинна бути спрямована в більшій мірі на генерування стимулів для сприяння створення нових суб'єктів підприємницької діяльності задля досягнення їх критичної маси, аніж на фокусуванні уваги на діючі великі підприємства.

Податкова реформа має вирішувати зазначену суперечність, забезпечити раціональний баланс між фіскальною та регуляторною функціями податків, забезпечити підпорядкованість податкової політики стратегічним завданням довгострокового економічного зростання та якісної структурної перебудови національної економіки.

Проблему може бути вирішено шляхом спрощеної системи оподаткування, та це досі залишається без належної правової фіксації на рівні правового акту вищої юридичної сили – Закону України. Спрощені режими оподаткування в Україні набули особливої популярності серед платників податків – суб'єктів підприємницької діяльності.

Забезпечення розвитку цивілізованого підприєм-

ництва потребує ліквідації наступних недоліків в його організаційно-правовому забезпеченні: відсутність єдиної законодавчої стратегії щодо розвитку підприємництва; низька виконавча дисципліна, не функціональність більшості нормативно-правових документів; наявність правового нігілізму; нечітко прописані норми підзаконних актів призводять до їх вільного трактування; недостатньо розроблена нормативна база для повноцінного розвитку суб'єктів підприємництва, в умовах ринкової економіки; різноманіття дефініцій суб'єктів підприємництва; відсутність ряду понять, які визначали б коло суб'єктів-реципієнтів в частині отримання державної фінансово-кредитної допомоги; недосконала процедура реєстрації, ліцензування та отримання дозволів для організації власної справи та занадто важка процедура ліквідації суб'єктів підприємництва; громіздкий облік і звітність для новостворених суб'єктів підприємництва, які оподатковуються на загальних підставах; відсутність чіткого механізму участі суб'єктів підприємництва у виконанні державних замовлень на закупівлю і постачання продукції і товарів (послуг) для державних та регіональних потреб.

Сьогодні спрощена система оподаткування потребує не лише законодавчого закріплення, а й регулювання існуючих колізій. Це пов'язано з тим, що поряд з результативним впливом спрощеної системи оподаткування і на формування доходної частини бюджету, і на розвиток підприємництва, тенденціями збільшення і суб'єктів підприємницької діяльності, і податкових надходжень, є ціла низка фактів, які мають негативні впливи. Існуюча система спрощеного оподаткування та звітності відкриває широке поле для мінімізації податкових зобов'язань. Сюди відносимо:

- нарахування зарплат на мінімальному рівні та виплата у конвертах – втрати місцевих бюджетів у частині податку з доходів фізичних осіб;
- надання фіктивних послуг в межах граничного обсягу – втрати ПДВ;
- використання спрощеної системи під час проведення надприбуткових видів діяльності.

Реформуючи спрощену систему оподаткування не можна не звертати увагу на ті негативні наслідки, до яких вона призвела.

По-перше, це застосування схем ухилення від оподаткування, коли приватні підприємці – платники єдиного податку вступають у трудові стосунки з юридичними особами, які не є платниками податку на додану вартість. Звісно, через це негативне явище відбуваються досить значні втрати бюджетних надходжень і, відповідно, тих сфер, що фінансуються з державного бюджету [2]. І тому, безумовно, необхідно поставити бар'єр у цій прогалині у чинному законодавстві, який би унеможливив такі істотні податкові зловживання.

По-друге, деякі підприємства пропонують своїм штатним працівникам реєструватися суб'єктами підприємницької діяльності – платниками єдиного податку, та продовжувати виконувати на підприємстві ті ж самі обов'язки, але при цьому сплачувати лише єдиний податок. Отже, відбувається істотна мінімізація сплати податкових зобов'язань. Також існують і проблеми з правом найму у суб'єктів підприємницької діяльності – фізичних осіб.

Неможливо домогтися успіху, якщо регуляторні заходи не є адекватними стану та внутрішнім особливостям самого об'єкта регулювання. Лише в разі адекватності й максимальному стимулятивному характеру податкове регулювання стане органічною й невід'ємною складовою частиною загальної державної політики розвитку підприємницької діяльності фізичних осіб, критеріями ефективності якої є зростання загальної кількості працівників та зайнятих у сфері підприємницької діяльності. На наш погляд, незважаючи на всі недоліки, введення спрощеної системи оподаткування – це дійсно ефективний спосіб зниження податкового тягаря в сучасній фіскальній атмосфері, це один з дієвих засобів детінізації сфери підприємницької діяльності фізичних осіб, важлива складова державної підприємницької діяльності фізичних осіб.

Важливим принципом побудови податкових систем є недопущення податкової дискримінації [5]. Формою її вияву є індивідуальний підхід при наданні податкових пільг, тобто перевагами від зниження податкового тиску користуються не всі платники як суб'єкти оподаткування, а окремі їх категорії. Як показує вітчизняний податковий досвід – це передумови для порушення цінових пропорцій, структури споживання та нагромадження, переміщення капіталу в тіньовий сектор економіки. З огляду на це доцільно впорядкувати правовий режим пільгового оподаткування, оптимізувати структуру податкових пільг на основі їхньої економічної ефективності та соціальної значимості для суспільства, ліквідувати пільгові важелі для індивідуальних платників і окремих секторів господарювання.

Висновки. У статті визначено напрями формування збалансованої податкової політики; до основних принципів побудови цивілізованої податкової системи належить доступність і відкритість інформації про нарахування й сплати податкових платежів, а також відомостей про використання коштів платників податків. Практичне застосування цього принципу означає, що податковий орган зобов'язаний надати будь-яку інформацію з питань регламентування податкової сфери кожній особі, що звернулася по неї. Відкритість і доступність інформації може обмежу-

ватися лише галуззю правил щодо контролю за справами податків.

Введення спрощених систем оподаткування можна розцінювати як початок введення нових прогресивних елементів у податкову політику нашої держави відносно підприємницької діяльності фізичних осіб, вдалого передусім для законодавчого переходу на сучасні цивілізовані схеми оподаткування. Ми поділяємо погляд представників уряду, які на підставі аналізу практики застосування єдиного податку за останні роки, вважають за необхідне зберегти систему спрощеного оподаткування [3].

На нашу думку слід переглянути основні показники, за якими суб'єкти підприємницької діяльності набувають можливості скористатися єдиним податком, а саме: кількість працюючих та обсяг виторгу за календарний рік (у бік їх зменшення) – з метою недопущення використання спрощеної системи оподаткування представниками середнього та великого бізнесу для ухилення їх від сплати обов'язкових платежів.

З метою вдосконалення податкової політики, її впливу на розвиток суб'єктів підприємницької діяльності необхідно розробити та реалізувати низку економічних, правових та організаційних заходів, зокрема:

- удосконалити податкові методи стимулювання інвестиційної активності підприємств у виробничій і науково-технічній сферах, ліквідувати податкові пільги, які не мають соціального та інноваційного характеру, особливо в галузі непрямого оподаткування;
- заборонити реструктуризацію, надання відстрочок, розстрочок та списання заборгованості суб'єктів господарювання за податками, зборами (обов'язковими платежами);
- удосконалити спрощену систему оподаткування, обліку та звітності для суб'єктів підприємницької діяльності, законодавчо закріпити у Податковому кодексі або у спеціальному законі щодо оподаткування фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, унеможливити її використання суб'єктами середнього та великого підприємництва;
- удосконалити підходи щодо обчислення податкової амортизації, проводити стимулюючу амортизаційну політику;
- здійснити нормативно-правову, інформаційну та гарантійну підтримку масового розвитку фінансово-кредитних та гарантійних установ, які створюються за принципом самоорганізації;
- обмежити втручання держави щодо організації та ведення підприємницької діяльності та запобігти створенню штучних інституційних обмежень для її здійснення;
- створити прозорі, прості та зрозумілі проце-

дури ведення підприємницької діяльності задля зниження реального рівня витрат, пов'язаних із започаткуванням та веденням власної справи;

- удосконалити систему реєстрації за принципом „єдиного вікна” загалом для новостворених суб'єктів підприємництва;
- запровадити заходи, які протидіяли б проявам ненормативного регулювання підприємницької діяльності з боку державних службовців.

Законодавче закріплення та практична реалізація окреслених принципів функціонування податкової системи дають потрібний ефект за умови комплексного реформування всіх сегментів ринкової економіки як чинника забезпечення загальнополітичної та соціально-економічної рівноваги в державі, активізації проведення інституційних, структурних, правових реформ.

Література

1. Про державну підтримку малого підприємства [Текст]: Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 51-52, ст. 447).
2. Крисоватий А. І. Податкова система : [підручник] / А. І. Крисоватий, О. М. Десятнюк. – Тернопіль : „Картбланш”, 2007. – 331 с.
3. Онишко С. В. Проблеми та можливості модернізації ін-ту податкової політики в Україні / С. В. Онишко // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 6. – с. 129 – 137.
4. Павловський М. А. Макроекономіка перехідного періоду: Український аспект / М. А. Павловський. – К. : Техніка, 2009. – 336 с.
5. Тренев Н. Н. Управление финансами : [учеб. пособие]. – М. : Финансы и статистика, 2009. – 496 с.
6. Фінансовий менеджмент: [навч. посіб.] / [А. М. Поддєрьогін, Л. Д. Буряк, Ю. Ю. Калач та ін.]. – К. : КНЕУ, 2004 – 294 с.

Чеченіна Г. М. Податкова політика держави в галузі підприємницької діяльності фізичних осіб

У статті досліджено і визначено головні вимоги

до податкової політики в галузі підприємницької діяльності фізичних осіб, як до складової частини державної політики сприяння розвитку бізнесу в Україні. Подано пропозиції відносно усунення недоліків, що існують в оподаткуванні малого бізнесу.

Ключові слова: податкова політика, державний бюджет, податкові надходження, спрощена система, соціально-економічний розвиток, податкова реформа.

Чеченіна Г. М. Налоговая политика государства в сфере предпринимательской деятельности физических лиц

В статье исследованы и определены главные требования к налоговой политике в сфере предпринимательской деятельности физических лиц, как к составной части государственной политики содействия развитию бизнеса в Украине. Поданы предложения относительно устранения недостатков, которые существуют в налогообложении малого бизнеса.

Ключевые слова: налоговая политика, государственный бюджет, налоговые поступления, упрощенная система, социально-экономическое развитие, налоговая реформа.

Chechenina H. M. Tax policy of the state in the field of entrepreneurial activity of physical persons

The main requirements of tax policy concerning entrepreneurship as a constituent part of the state policy promotion of the development of business in Ukraine are defined and investigated in this article. Some proposals concerning elimination of drawbacks which exist in the simplified regimes taxation of small business are developed.

Key words: tax politics, the state budget, tax receivableness, simplified system, socio-economic development, tax reform.

Стаття надійшла до редакції 20.08.2012

Прийнято до друку 15.09.2012